

EUGENIUSZ KOWALEWSKI
MICHAŁ P. ZIEMIAK

Problem wynagradzania ubezpieczającego w umowie ubezpieczenia na cudzy rachunek z pozycji agenta ubezpieczeniowego

Artykuł 18 ustawy z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej od samego początku budził kontrowersje. Jedną z nich jest precyzyjne ustalenie kręgu adresatów zakazu wynagradzania ubezpieczającego w ubezpieczeniu na cudzy rachunek. Celem niniejszego artykułu jest próba udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy zakaz ten obejmuje także agentów ubezpieczeniowych, działających wszak w imieniu i na rzecz zakładów ubezpieczeń. Autorzy prezentują argumentację przemawiającą zarówno za stosowaniem art. 18 wobec agentów, jak i przeciwko niemu. Problem ten jest istotny dla funkcjonowania praktyki ubezpieczeń grupowych po wejściu w życie ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej.

Słowa kluczowe: agenci ubezpieczeniowi, wynagrodzenie, ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej, ubezpieczenia na cudzy rachunek.

Wprowadzenie

Artykuł 18 ustawy z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej¹ od samego początku budził kontrowersje, zarówno w doktrynie, jak i praktyce prawa ubezpieczeniowego. Dotyczy on bowiem możliwości wynagradzania ubezpieczającego w umowie ubezpieczenia na cudzy rachunek. Niestety, wspomniany przepis, zamiast przyczynić się do wyjaśnienia wątpliwości, zdaje się dodatkowo pogłębiać. Początkowo ustawodawca zakładał *de facto* bezwzględny charakter art. 18 i nie przewidywał wyjątków od zakazu uzyskiwania przez ubezpieczającego korzyści z tytułu zawarcia oraz wykonywania umowy ubezpieczenia na rachunek ubezpieczonych. Ostatecznie przepis ten zmieniono, dodając w ustępie trzecim szereg wyjątków.

---

1. Dz. U. 2015, poz. 1844, dalej także jako: u.dz.u.r.

Niemniej celem niniejszego artykułu jest próba udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy adresem powyższego zakazu są jedynie ubezpieczyciele, czy też jest on adresowany także do agentów ubezpieczeniowych. Kwestia ta ma dość istotne znaczenie dla praktyki, w szczególności w odniesieniu do ubezpieczeń grupowych.

1. Artykuł 18 u.dz.u.r. – uwagi ogólne

Aby udzielić odpowiedzi na postawione powyżej pytanie, należy przede wszystkim poddać drobiazgowej analizie art. 18 u.dz.u.r., zgodnie z którym w ubezpieczeniu na cudzy rachunek, w szczególności w ubezpieczeniu grupowym, ubezpieczający nie może otrzymywać wynagrodzenia lub innych korzyści w związku z oferowaniem możliwości skorzystania z ochrony ubezpieczeniowej lub czynnościami związanymi z wykonywaniem umowy ubezpieczenia (art. 18 ust. 1). Jednocześnie zakaz powyższy nie wyklucza możliwości zobowiązania się przez ubezpieczonego wobec ubezpieczającego do finansowania kosztu składki ubezpieczeniowej, co sankcjonuje funkcjonujące w Polsce od lat zjawisko ponoszenia ekonomicznego ciężaru składki przez ubezpieczonego². Jednocześnie zakaz otrzymywania wynagrodzenia lub innych korzyści:

- obejmuje również osoby działające na rzecz lub w imieniu ubezpieczającego oraz
- nie dotyczy umów ubezpieczenia grupowego, zawartych na rachunek pracowników lub osób wykonujących pracę na podstawie umów cywilnoprawnych oraz członków ich rodzin, a także umów zawartych na rachunek członków stowarzyszeń, samorządów zawodowych lub związków zawodowych.

W uzasadnieniu projektu u.dz.u.r. czytamy, że „w celu wzmocnienia praw osób ubezpieczonych w ubezpieczeniach na cudzy rachunek, w szczególności w ubezpieczeniach grupowych, proponuje się wprowadzenie regulacji przewidującej zakaz pobierania przez ubezpieczającego wynagrodzenia lub innych korzyści w związku z oferowaniem produktów ubezpieczeniowych. **W zakresie ubezpieczeń grupowych źródłem znacznej części problemów na rynku jest sytuacja, w której ubezpieczający jest lojalny raczej wobec ubezpieczyciela niż ubezpieczonego. Jest to tymczasem kompletne odwrócenie założenia, jakie leżało u podstaw tradycyjnego rozumienia umowy na cudzy rachunek (ubezpieczenia grupowego), stanowiącej pewnego rodzaju dobrodziejstwo wyświadczane ubezpieczonemu przez ubezpieczającego, zakładającej wspólność interesów ubezpieczającego i ubezpieczonego oraz lojalność między tymi podmiotami.** Natomiast aktualna praktyka rynkowa, oparta na nadużyciu konstrukcji umowy ubezpieczenia na cudzy rachunek, wiąże się z uzyskiwaniem przez ubezpieczającego korzyści (najczęściej finansowych) kosztem ubezpieczonego. Proponowany zakaz pobierania przez ubezpieczającego wynagrodzenia lub innych korzyści w związku z oferowaniem produktów ubezpieczeniowych powinien doprowadzić do zmiany praktyki rynkowej i wyeliminowania godzących w interesy klientów praktyk”³. Stąd motywem wprowadzenia regulacji art. 18 u.dz.u.r. była przede wszystkim potrzeba skuteczniejszej

---

2. Zob. m.in. M. Fras, *Umowa ubezpieczenia grupowego. Aspekty prawne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015 (LEX/El.) czy M. Krajewski, *Umowa ubezpieczenia. Art. 805–834 k.c. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2016 (Legalis, komentarz do art 808, nb. III.2.).

3. Zob. argumenty na s. 35–36 uzasadnienia u.dz.u.r. (druk sejmowy nr 3644 dostępny na: <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=3644> [dostęp: 7.12.2016]).

ochrony interesów ubezpieczonych, a także – analogicznie jak w przypadku Rekomendacji U⁴ oraz tzw. wytycznych dystrybucyjnych⁵ – zapobieżenie zjawisku obchodzenia przepisów ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o pośrednictwie ubezpieczeniowym⁶. Jest to szczególnie istotne z punktu widzenia wykładni celowościowej omawianej normy, do której będziemy odwoływać się w dalszej części artykułu.

Jeszcze przed wejściem w życie art. 18 u.dz.u.r. (tj. przed dniem 1 kwietnia 2016 r.), KNF uregulowała problem wynagradzania (przekazywania korzyści) ubezpieczającego w ubezpieczeniu grupowym, we wspomnianych wytycznych dystrybucyjnych oraz Rekomendacji U. W pierwszym przypadku już sam tytuł wytycznej nr 6 mówi wprost, że zakład ubezpieczeń nie powinien wypłacać ubezpieczającemu wynagrodzenia. W wytycznej 6.2. sprecyzowano jednocześnie, że zakład ubezpieczeń nie powinien wypłacać ubezpieczającemu ekwiwalentu, w szczególności pieniężnego, za czynności związane z obsługą umowy ubezpieczenia⁷. Z kolei w Rekomendacji U (*vide* rekomendacja 7.4) wskazano, że w sytuacji, gdy bank występuje jako ubezpieczający, może otrzymywać wyłącznie ekwiwalent za czynności związane z obsługą umowy ubezpieczenia na zasadach określonych w rekomendacji 17. W tej zaś przyjęto, że bank może otrzymywać zwrot kosztów czynności związanych z zawarciem i obsługą umowy ubezpieczenia wyłącznie w zakresie odpowiadającym ponoszonym kosztom z tego tytułu. Ekwiwalent ten może być jednak opłacany wyłącznie przez klienta, co wyklucza wynagradzanie banku przez zakład ubezpieczeń.

Podstawowa różnica, jaka zachodzi pomiędzy art. 18 u.dz.u.r. a treścią wytycznych dystrybucyjnych i Rekomendacji U, polega na zróżnicowaniu adresatów zakazu wynagradzania ubezpieczającego. Wytyczne dystrybucyjne wprost mówią tu o „zakładzie ubezpieczeń”. Rekomendacja U nie wprowadza *expressis verbis* takiego zakazu, niemniej da się go w prosty sposób wyinterpretować, zestawiając rekomendację 7.4 z rekomendacją 7.3, zgodnie z którą w sytuacji, gdy bank występuje jako pośrednik ubezpieczeniowy, otrzymuje wynagrodzenie od zakładu ubezpieczeń. Oznacza to, że wynagradzanie banku przez ubezpieczyciela jest możliwe tylko w modelu biznesowym, w którym bank jest agentem (pośrednikiem). **Tymczasem u.dz.u.r. nie definiuje adresatów zakazu, posługuje się natomiast ogólnym zwrotem „ubezpieczający nie może otrzymywać wynagrodzenia lub innych korzyści w związku z oferowaniem możliwości skorzystania z ochrony ubezpieczeniowej lub czynnościami związanymi z wykonywaniem umowy ubezpieczenia”.**

Niestety, z powyższych względów brzmienie art. 18 u.dz.u.r. nie jest jednoznaczne⁸. Stąd w dalszej części artykułu zostaną przedstawione argumenty dotyczące możliwości wynagradzania

---

4. Rekomendacja U KNF dotycząca dobrych praktyk w zakresie *bancassurance*, stanowiąca załącznik do uchwały KNF nr 183/2014 Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 24 czerwca 2014 r. (Dz. Urz. KNF poz. 12; dalej jako: Rekomendacja U).

5. Wytyczne KNF dotyczące dystrybucji ubezpieczeń, stanowiące załącznik do uchwały nr 184/2014 KNF z dnia 24 czerwca 2014 r. (Dz. Urz. KNF poz. 13; dalej jako: wytyczne dystrybucyjne).

6. Tekst jedn. Dz. U. 2014, poz. 1450; dalej także jako: u.p.u.

7. Powyższe uzupełnia wytyczna 6.1, zgodnie z którą zakład ubezpieczeń nie powinien wypłacać wynagrodzenia podmiotom odpowiedzialnym za dystrybucję ubezpieczeń innym niż pośrednicy ubezpieczeniowi oraz inaczej niż na zasadach określonych w przepisach prawa regulujących wykonywanie działalności w zakresie pośrednictwa ubezpieczeniowego.

8. Stąd nie można zgodzić się z wyrażonym w doktrynie poglądem, iż sposób sformułowania analizowanego przepisu nie budzi wątpliwości – tak P. Czublun [w:] *Ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. Komentarz*, red. P. Czublun, CH Beck, Warszawa 2016 [Legalis; komentarz do art. 18, nb. 5 i nast.].

ubezpieczającego przez agenta – zarówno „za” jak i „przeciw” – z jednoczesną oceną poprawności obu tych możliwości interpretacyjnych. Kwestia jest na tyle ważna, że norma zawarta w przywołanym przepisie ma bezwzględnie obowiązujący charakter *stricti iuris*, a zatem nie podlega wykładni rozszerzającej, w myśl zasady *exceptiones non sunt extendendae*⁹.

2. Argumenty przeciw możliwości wynagradzania ubezpieczającego przez agenta

W najnowszym piśmiennictwie wyrażony został już podgląd, że art. 18 u.dz.u.r. stanowi regulację o wiele bardziej rygorystyczną niż postanowienia Rekomendacji U czy wytycznych dystrybucyjnych¹⁰. Ze względu na szeroką formułę omawianego przepisu część autorów argumentuje, że zakaz w nim określony dotyczy otrzymywania wszelkich form wynagrodzenia (bez względu na jego formę, tj. wynagrodzeń zarówno pieniężnych, jak i niepieniężnych) od jakiegokolwiek podmiotu, w tym także od osób trzecich, spoza podmiotów uczestniczących w stosunkach ubezpieczeniowych. Zresztą już na etapie prac legislacyjnych poprzedzających wejście w życie u.dz.u.r. Mariusz Fras argumentował: „Słusznie w piśmiennictwie upatruje się formy obejścia przepisów o pośrednictwie ubezpieczeniowym w przypadku osiągnięcia przez organizatorów grup korzyści majątkowych z tytułu zawierania umów na cudzy rachunek [...]. We właściwym kierunku, a zatem w celu eliminacji praktyk godzących w interesy ubezpieczonych, podąża projekt ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. W art. 18 proj. u.dz.u.r. wprowadza się przepis, zgodnie z którym w ubezpieczeniach na cudzy rachunek, w szczególności w ubezpieczeniach grupowych, ubezpieczający nie może otrzymywać wynagrodzenia lub innych korzyści w związku z oferowaniem możliwości skorzystania z ochrony ubezpieczeniowej lub czynnościami związanymi z wykonywaniem umowy ubezpieczenia”¹¹. Powyższe poglądy zasadzają się więc na wykładni celowościowej, akcentując motyw przewodni wprowadzenia ustawowego zakazu wynagradzania ubezpieczającego przez kogokolwiek – ochronę interesów ubezpieczonych oraz zahamowanie procederu obchodzenia przepisów u.p.u.

Rozpatrując podmiotowy zakres zakazu ujętego w art. 18 u.dz.u.r. w kontekście działalności agencji, należy też odnieść się do pozycji agenta jako „przedstawiciela” zakładu ubezpieczeń. I tak:

1. Już z kodeksowej definicji umowy agencji (art. 758 k.c.)¹² – zastawionej m.in. z art. 12 u.p.u. – wynika, że agent w sposób stały i trwały działa na rzecz zakładu ubezpieczeń. Jak słusznie przyjmuje się w piśmiennictwie, element stałości pośredniczenia wiąże się z ciągłością stosunku z umową agencji, a także uzasadnia profesjonalny charakter agencji. Przez stałość należy rozumieć wielokrotność, powtarzalność objętych obowiązkiem agenta czynności

---

9. L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, TNOiK, Toruń 2010, s. 202–207.

10. Zob. M. Orlicki, *Kilka uwag o przepisach dotyczących ubezpieczeń na cudzy rachunek w nowej ustawie o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej*, „Prawo Asekuracyjne” 2016, nr 1, s. 17.

11. M. Fras, *Umowa ubezpieczenia grupowego...*; zob. też P. Czublun, *Wpływ nowej ustawy na rynek pośredników ubezpieczeniowych w Polsce*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2015, nr 1, s. 125.

12. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz. U. 2014, poz. 121 z późn. zm., dalej jako: k.c.).

prawnych lub faktycznych¹³. Inaczej mówiąc, związek agenta z zakładem ubezpieczeniowym ma szczególny charakter, oparty o zasadę wzajemnego zaufania i lojalności (*vide* art. 760 k.c.).

2. Zgodnie z art. 4 ust. 7 pkt 1 u.dz.u.r. **czynności ubezpieczeniowe obejmują także zawieranie umów ubezpieczenia, umów gwarancji ubezpieczeniowych lub zlecenie ich zawierania uprawnionym pośrednikom ubezpieczeniowym w rozumieniu u.p.u. oraz wykonywanie tych umów¹⁴.**
3. zgodnie z art. 30 u.dz.u.r. zawiadomienia i oświadczenia składane w związku z zawartą umową ubezpieczenia agentowi ubezpieczeniowemu uznaje się za złożone zakładowi ubezpieczeń, w imieniu lub na rzecz którego agent ubezpieczeniowy działa, o ile zostały złożone na piśmie lub na innym trwałym nośniku (przy czym zakład ubezpieczeń nie może wyłączyć ani ograniczyć tego upoważnienia agentowi);
4. Zgodnie z art. 4 pkt 1 u.p.u. agent ubezpieczeniowy wykonuje czynności agencyjne (obejmujące m.in. „fazę wykonawczą” umowy ubezpieczenia) w imieniu lub na rzecz zakładu ubezpieczeń.
5. Zgodnie z art. 6a pkt 1 u.p.u. sumy pieniężne przekazane z tytułu umowy ubezpieczenia przez ubezpieczającego pośrednikowi ubezpieczeniowemu uznaje się jako wpłacone zakładowi ubezpieczeń.
6. Zgodnie z art. 11 ust. 1 u.p.u., w przypadku tzw. agentów wyłącznych, za szkodę wyrządzoną przez agenta ubezpieczeniowego w związku z wykonywaniem czynności agencyjnych odpowiada zakład ubezpieczeń, na rzecz którego agent ubezpieczeniowy działa.
7. Zgodnie z art. 12 ust. 1 i ust. 3 u.p.u. zakład ubezpieczeń udziela agentowi ubezpieczeniowemu upoważnionemu do zawierania w jego imieniu umów ubezpieczenia, w formie pisemnej pod rygorem nieważności, pełnomocnictwa do dokonywania czynności agencyjnych w imieniu tego zakładu, przy czym pełnomocnictwo udzielone przez zakład ubezpieczeń nie może zawierać upoważnienia do udzielania dalszych pełnomocnictw – czynności podejmowane przez należycie umocowanego agenta wywierają wobec tego bezpośrednie skutki w sferze prawnej ubezpieczyciela, który zaciąga zobowiązania i nabywa prawa na skutek aktywności agenta.
8. Zgodnie z art. 18 u.p.u. nadzór nad działalnością agenta ubezpieczeniowego sprawuje zakład ubezpieczeń, na rzecz którego działa agent ubezpieczeniowy.
9. Wreszcie: to zakład ubezpieczeń obowiązany jest wykonywać szereg obowiązków związanych z wpisem oraz wykreśleniem agenta z rejestru pośredników ubezpieczeniowych (*vide* art. 38 i następane u.p.u.).

Z powyższych przepisów wynika więc, że agent ubezpieczeniowy nie jest traktowany przez ustawodawcę wyłącznie w kategoriach kanału dystrybucji, lecz jest podmiotem integralnie włączonym w działalność ubezpieczeniową (m.in. pełnomocnikiem zakładu ubezpieczeń), co uzasadnia objęcie agentów zakazem ujętym w art. 18 u.dz.u.r. Przepis ten zamieszczony został w rozdziale drugim u.dz.u.r., precyzującym zasady wykonywania działalności ubezpieczeniowej i działalności reasekuracyjnej. Skoro więc traktujemy agenta jako element takiej działalności, to nie może on podejmować czynności naruszających przepisy u.dz.u.r. Z powyższych względów czynności

---

13. Zob. J. Jezioro [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, CH Beck, Warszawa 2016 [Legalis, komentarz do art. 758, nb. 8].

14. Mamy tu do czynienia z czynnościami ubezpieczeniowymi *sensu stricto*, które mogą być wykonywane wyłącznie przez zakłady ubezpieczeń lub na ich zlecenie, lecz wyłącznie w imieniu i na rachunek zakładu ubezpieczeń – zob. M. Glicz [w:], *Komentarz do ustawy o działalności ubezpieczeniowej. Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Tom I, Komentarz*, red. M. Glicz, Wolters Kluwer, Warszawa 2010 [LEX/EI].

agencyjne w zakresie zawierania umów ubezpieczenia i ich późniejszej obsługi polisowej przypisać należy zakładowi ubezpieczeń, który wykorzystuje do tego celu agenta.

Wypłacanie wynagrodzenia lub przekazywanie innych korzyści przez agenta ubezpieczającemu w ubezpieczeniu na cudzy rachunek (w tym w ubezpieczeniu grupowym) może więc, naszym zdaniem, zostać potraktowane przez organ nadzoru (KNF) za próbę obejścia zakazu wynikającego z art. 18 u.dz.u.r., przy czym na zarzut taki najbardziej narażeni będą agenci wyłączni, tj. działający na rzecz jednego zakładu ubezpieczeń, lub wręcz „powołani” tylko do obsługi jednej umowy ubezpieczenia, a więc np. agent – spółka celowa (SPV). Trzeba także zwrócić uwagę, że wynagrodzenie lub korzyści przekazywane przez agenta ubezpieczającemu i tak pochodziłyby ze środków uzyskanych od zakładu ubezpieczeń w postaci prowizji agencyjnej (jest to bowiem zasadnicze źródło przychodów agenta). W takim układzie agent traktowany byłby przez zakład ubezpieczeń *de facto* jako „płatnik”, spełniający świadczenie na rzecz ubezpieczającego¹⁵ – inaczej mówiąc – zakład ubezpieczeń, zamiast przekazywać wynagrodzenie lub inne korzyści bezpośrednio, czyniłby to za pośrednictwem agenta.

Wreszcie, na omawiany problem spojrzeć należy także z perspektywy obowiązku lojalności stron umowy agencyjnej. Zgodnie bowiem z dyspozycją art. 760 k.c., każda ze stron stosunku agencyjnego obowiązana jest do zachowania lojalności wobec drugiej. Chodzi więc o powstrzymanie się przez strony od zachowań, które określić możemy jako sprzeczne z interesem kontrahenta. Dla zakładu ubezpieczeń oznacza to, że przy realizacji umowy ma on obowiązek uwzględniać interes agenta, powinien współdziałać przy wykonywaniu zobowiązania w sposób odpowiadający jego celowi społeczno-gospodarczemu, zasadom współżycia społecznego czy ustalonym zwyczajom. Przede wszystkim jednak powinien wykonywać podstawowe ciężące na nim obowiązki, takie jak zapłata wynagrodzenia, jak również spełnienie świadczenia wyrównawczego i karencyjnego po rozwiązaniu stosunku agencyjnego¹⁶. Z punktu widzenia agenta istotne jest należyte zabezpieczenie interesów dającego zlecenie, a także stosowanie się do jego wskazówek¹⁷ czy powstrzymanie się od działalności uderzającej w istotę współpracy stron¹⁸. Co więcej, zgodnie z art. 8 u.p.u., działalność agencyjna powinna być wykonywana z zachowaniem staranności określonej w art. 355 § 2 k.c. oraz dobrych obyczajów. Szczególnie istotne znaczenie ma tu klauzula dobrych obyczajów, która odsyła do powszechnie akceptowanych norm etyczno-moralnych. Skoro więc zakaz ujęty w artykule adresowany jest przede wszystkim wobec zakładu ubezpieczeń, to naruszenie tego zakazu przez jego pełnomocnika (np. wbrew strategii czy polityce ubezpieczyciela w obszarze współpracy z agencyjną) oceniać należy jako naruszenie zasady lojalności oraz dobrych obyczajów. Działanie takie naraża bowiem dającego zlecenie co najmniej na utratę renomy, gdyż działania agenta utożsamiane mogą być z zakładem ubezpieczeń, który ten reprezentuje. Stąd wynagradzanie ubezpieczającego przez agenta, wbrew dyspozycji art. 18 u.dz.u.r. może

---

15. Nietrudno wyobrazić też sobie poufne porozumienia między zakładami ubezpieczeń a agentami, które regulowałyby stosowne rozliczenia na rzecz ubezpieczającego.

16. Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 9 sierpnia 2012 r., VI ACa 1009/10 [Legalis nr 740388].

17. Zob. J. Pokrzywniak, *Obowiązek lojalności jako element stosunku obligacyjnego*, „Monitor Prawniczy” 2003, nr 19 [Legalis].

18. Np. jednoczesne świadczenie usług tzw. doradztwa odszkodowawczego – zob. E. Kowalewski, M.P. Ziemiak, *Prawne aspekty działalności kancelarii odszkodowawczych*, [w:] *Doradztwo odszkodowawcze w Polsce. Potrzeba regulacji prawnej*, red. E. Kowalewski, TNOiK, Toruń 2015, s. 35–37.

stanowić powód do rozwiązania umowy agencyjnej bez zachowania okresów wypowiedzenia w oparciu art. 764² § 1 k.c.

Podsumowując, przyjęcie stanowiska, zgodnie z którym agent działający w imieniu lub na rzecz zakładu ubezpieczeń pozostaje poza zakresem podmiotowym zakazu z art. 18 u.dz.u.r., pozwałoby zakładom ubezpieczeń w prosty i nieskomplikowany sposób obchodzić ten zakaz. A z pewnością nie takie założenie przyświecało ustawodawcy przy tworzeniu u.dz.u.r.

3. Argumenty za możliwością wynagradzania ubezpieczającego przez agenta

Jak już wspomniano, art. 18 u.dz.u.r. jest przepisem niejednoznacznym, stąd w najnowszym piśmiennictwie pojawiły się również głosy za możliwością przekazywania pewnych środków ubezpieczającemu. Marcin Orlicki wykazuje, że „ubezpieczyciel może bez narażania się na zarzut naruszenia art. 18 ust. 1 ustawy [z 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej] przekazywać środki z funduszu prewencyjnego tylko wówczas, gdy służą one wykonywaniu zadań, które przyczyniają się bezpośrednio do redukcji prawdopodobieństwa wypadków ubezpieczeniowych lub ich skutków”¹⁹. Jednocześnie powołany autor wskazuje, że „nie jest dopuszczalne finansowanie z funduszu prewencyjnego działań, które pozostają jedynie w pośrednim, hipotetycznym lub niepewnym związku z występowaniem zdarzeń losowych objętych ubezpieczeniem i ich skutkami”²⁰ – uwagi dotyczące funduszu prewencyjnego pozostają jednak poza sferą rozważań zawartych w niniejszym artykule, gdyż fundusz prewencyjny tworzony jest i wydatkowany przez zakłady ubezpieczeń a nie przez agentów działający w ich imieniu czy na ich rzecz (vide art. 278 u.dz.u.r.). Z kolei Ewelina Bukowska w swoim komentarzu do art. 18 u.dz.u.r. nie wyklucza następujących możliwości wynagradzania ubezpieczającego²¹:

1. przekazywanie wynagrodzenia lub innych korzyści w przypadku wykonywania przez ubezpieczającego czynności, które nie są związane z oferowaniem możliwości skorzystania z ochrony ubezpieczeniowej lub nie są czynnościami związanymi z wykonywaniem umowy ubezpieczenia;
2. wypłacanie udziału w zysku wypracowanym w ramach umowy ubezpieczenia, jeżeli zysk ten będzie wypłacany bez związku z oferowaniem możliwości skorzystania z ochrony ubezpieczeniowej lub z czynnościami związanymi z wykonywaniem umowy ubezpieczenia.

Przy czym przywołana autorka argumentuje wskazane możliwości przede wszystkim wykładnią literalną art. 18 u.dz.u.r., wskazując że przepis ten zakreśla zamknięty zbiór czynności, których wykonywanie nie może być wynagradzane. *A contrario*, wykonywanie innych czynności nie może być objęte analizowanym zakazem. Ponadto, zdaniem autorki, wobec jednoznacznego brzmienia analizowanego przepisu, interpretowanie art. 18 w sposób wykraczający poza jego treść, powołując się np. na wykładnię celowościową, należy uznać za niedopuszczalne. Zgodnie z zasadą, że nie dokonuje się wykładni tego, co jasne (*clara non sunt interpretanda*), wykładnia celowościowa – jako stosowana w drodze wyjątku – nie może mieć pierwszeństwa przed wykładnią

---

19. M. Orlicki, *Kilka uwag o przepisach dotyczących ubezpieczeń na cudzy rachunek w nowej ustawie o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej*, „Prawo Asekuracyjne” 2016, nr 1, s. 17.

20. *Ibidem*.

21. Zob. E. Bukowska [w:] *Ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. Komentarz*, red. P. Czublun, CH Beck, Warszawa 2016, s. 73–74.

językową²². Wreszcie, również Jakub Nawracała²³ zastanawia się nad możliwością zastrzeżenia udziału ubezpieczającego w zysku, jednak w przypadku finansowania składki nie przez ubezpieczonych, ale przez samego ubezpieczającego, argumentując że „jest to swoisty układ pomiędzy ubezpieczającym a ubezpieczycielem, na mocy którego ubezpieczyciel *de facto* zobowiązuje się zwrócić część składki, jeżeli na danym „biznesie” osiągnie określony dodatni wynik”. Ostatecznie jednak wskazany autor przyjmuje, że taka sytuacja również byłaby sprzeczna z literalnym brzmieniem art. 18 u.d.z.u.r., chyba że udziału w zysku nie potraktujemy ani jako wynagrodzenia (wynagrodzenie jest za usługę, a tutaj wypłata jest uzależniona wyłącznie od szkodowości), ani jako „innej korzyści” (skoro to ubezpieczający płaci składkę i dostaje zwrot części pieniędzy z tej składki pochodzących, to nie jest to żadna korzyść, tylko faktyczna „korekta składki”)²⁴.

Uzupełniając i nawiązując do powyższych wypowiedzi, przytoczyć można pewne dodatkowe argumenty przemawiające za możliwością wynagradzania ubezpieczającego przez agenta. Do najistotniejszych z nich należy przytoczona przez E. Bukowską i J. Nawracałę wykładnia literalna art. 18 u.d.z.u.r., przy czym wypowiedzi wskazanych autorów można uzupełnić argumentacją, zgodnie z którą:

1. Skoro ustawodawca zakazuje wynagradzania tylko za wyraźnie wskazane w przepisie czynności, to zakazu takiego nie można rozciągać na inne czynności niewskazane (zakaz wykładni rozszerzającej przepisu – *exceptiones non sunt extendendae*).
2. Skoro ustawodawca mówi o „wynagrodzeniu”²⁵ i „innych korzyściach”²⁶, to poza zakresem zakazu pozostaje zwrot składki oraz ewentualny zwrot kosztów związanych z czynnościami, które ubezpieczający poniósł w związku z zawarciem lub wykonywaniem umowy ubezpieczenia grupowego (zwrot wydatków nie przynosi bowiem korzyści, a jedynie doprowadza do przywrócenia stanu sprzed poniesienia wydatków; tymczasem korzyść wystąpiłaby, gdyby ubezpieczający otrzymał świadczenie pieniężne lub niepieniężne ponad poniesione wydatki).

Nadto jako kolejny argument ponieść można uznanie przepisów u.p.u. za przepisy o charakterze *lex specialis* wobec u.d.z.u.r. – jeżeli przyjąć, że u.p.u. w sposób autonomiczny reguluje pośrednictwo ubezpieczeniowe²⁷, to ustawa ta nie zawiera analogicznego zakazu jak ten z art. 18 u.d.z.u.r., który ograniczałby m.in. zasadę swobody umów agentom ubezpieczeniowym. Inaczej mówiąc, skoro zakaz taki nie został wyartykułowany w u.p.u., jak np. zakaz łącznego wykonywania czynności agencyjnych i brokerskich, to nie można domniemywać istnienia innych zakazów

---

22. *Ibidem* s. 73.

23. Zob. wypowiedź J. Nawracały pod artykułem P. Czubluna, *Art. 18 nowej ustawy a udział w zysku*, dostępny na: <https://www.linkedin.com/pulse/art-18-nowej-ustawy-udzia%C5%82-w-zysku-piotr-czublun> [dostęp: 8.12.2016].

24. *Ibidem*.

25. Zgodnie z definicją słownikową zawartą w *Słowniku języka polskiego PWN* „wynagrodzenie” to: 1. «zapłata za pracę» lub 2. «odszkodowanie za utratę czegoś» [zob. <http://sjp.pwn.pl/sjp/wynagrodzenie;2539928> [dostęp: 8.12.2016]].

26. Zgodnie z definicją słownikową zawartą w *Słowniku języka polskiego PWN* „korzyść” to: «pożytek, zysk» [zob. <http://sjp.pwn.pl/sjp/korzysc;2474266.html> [dostęp: 8.12.2016]].

27. Inaczej mówiąc, uznanie przepisów u.p.u. za *lex specialis* oznaczałoby całkowite wyłączenie stosowania art. 18 u.d.z.u.r. do pośredników ubezpieczeniowych, w tym agentów. Argument taki pojawiał się m.in. w kontekście wątpliwości stosowania wobec brokerów art. 18 ust. 2 u.d.z.u.r., przy czym broker nie reprezentuje interesów zakładów ubezpieczeń, a interesy klienta.

wiążących agenta. Istotne jest wewnętrzne rozróżnienie czynności agencyjnych na czynności „materialne” (*sensu stricto*) oraz „techniczne”²⁸, gdzie:

1. pod pojęciem czynności technicznych rozumie się czynności pomocnicze związane m.in. z outsourcingiem określonych usług przez agenta osobom trzecim np. druk / kserowanie dokumentów, wpisywanie danych do systemów komputerowych itp.;
2. czynności technicznych nie kwalifikuje się jako czynności pośrednictwa ubezpieczeniowego, a jedynie czynności przygotowawcze (pomocnicze) do właściwych czynności agencyjnych – inaczej mówiąc, wykonywanie czynności technicznych nie powinno być traktowane jako pośrednictwo ubezpieczeniowe, *ergo* wyłączone jest spod regulacji branżowych (a więc u.dz.u.r. i u.p.u.).

Nie można wreszcie zapomnieć o funkcjonowaniu agentów ubezpieczeniowych jako samodzielnych przedsiębiorców (art. 5 u.p.u.)²⁹, którzy w granicach wyznaczonych przepisami prawa, mogą dowolnie kształtować swoje relacje z innymi podmiotami – jeżeli więc u.p.u. wprowadza nie analogicznego zakazu, jak ten z art. 18 u.dz.u.r., agent, organizując i prowadząc swoje przedsiębiorstwo (art. 758 § 1 k.c.), może wchodzić w zróżnicowane relacje kontraktowe z wybranymi przez siebie podmiotami, w zakresie odpowiadającym potrzebom gospodarczo-organizacyjnym agenta³⁰.

Wnioski

Autorzy niniejszego artykułu stoją na stanowisku, że zakaz ujęty w art. 18 u.dz.u.r. obejmuje swym zakresem także agentów ubezpieczeniowych. Przyjęcie odrębnego stanowiska pozwoliłoby uczynić z omawianego zakazu przepis *de facto* martwy, gdyż zakłady ubezpieczeń w prosty sposób przeniosłyby „ciężar” wynagradzania ubezpieczających na barki swoich pośredników-pełnomocników. Co więcej, opowiadając się za możliwością wynagradzania ubezpieczających przez agentów, dochodzilibyśmy do absurdalnych wniosków, że mocodawca (ubezpieczyciel) może mniej niż jego pełnomocnik (agent) w zakresie relacji ubezpieczeniowych i pozaubezpieczeniowych z klientem (ubezpieczającym). Szeroka formuła zakazu oraz jego umiejscowienie w rozdziale 2 u.dz.u.r. pozwalają przyjąć, że ustawodawca chciał kompleksowo zablokować możliwość naruszania przepisów u.p.u., a przede wszystkim naruszenia interesów ubezpieczonych. Stąd konieczność odwoływania się w pierwszej kolejności do wykładni celowościowej, nie zaś literalnej. Wreszcie na marginesie zauważyć trzeba, że zachowanie transparentności w zakresie relacji pomiędzy uczestnikami obrotu ubezpieczeniowego, w szczególności w zakresie dystrybucji

28. D. Walerjan, B. Mrozowska-Bartkiewicz, W. Łuczka, *Wybrane aspekty możliwości prawnych i podatkowych podziału wynagrodzenia pośredników ubezpieczeniowych*, „Prawo Asekuracyjne” 2013, nr 4, s. 90–91.

29. W doktrynie przyjmuje się, że w świetle zarówno art. 758 § 1 k.c., jak i art. 5 u.p.u. usługi pośredników ubezpieczeniowych mogą być świadczone wyłącznie w ramach prowadzonej działalności gospodarczej – zob. m.in. A. Pawłowski, *Pośrednik ubezpieczeniowy jako przedsiębiorca*, „Monitor Prawniczy” 2004, nr 24 [Legalis] czy M. Zieleniecki, *Głosa do wyroku SN z dnia 12 listopada 2008 r., I UK 87/08*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2010, nr 11, poz. 117.

30. Wszak już pod koniec lat 60 XX w. SN przyjmował, że w przeciwieństwie do umowy o pracę, która musi być wykonywana osobiście przez kontrahenta, umowa agencyjna i nawiązany na jej podstawie stosunek prawny między dającym a przyjmującym zlecenie nie wyłącza takiej możliwości, żeby agent zawierał umowę o pracę czy inne umowy o świadczenie usług z osobami trzecimi w stosunku do dającego zlecenie w ramach umowy agencyjnej. W takim układzie stosunków zorganizowanie bezpiecznej i higienicznej pracy należy do agenta. W razie więc wypadku w zatrudnieniu pracownika zaangażowanego przez agenta odpowiedzialność ponosiłby agent, a nie dający zlecenie, chyba że co innego wynika z zawartych umów (zob. wyrok SN z dnia 1 października 1969 r., I PR 246/69, Legalis numer 14117).

ubezpieczeń, wynika też z przepisów IDD³¹, którą Polska zobowiązana jest implementować z początkiem 2018 roku. W szczególności art. 17 ust. 1 IDD stanowi, że państwa członkowskie zapewniają, aby dystrybutorzy ubezpieczeń [a więc m.in. zakłady ubezpieczeń i agenci], świadcząc dystrybucję ubezpieczeń, zawsze postępowali uczciwie, rzetelnie i profesjonalnie, zgodnie z najlepiej pojętym interesem swoich klientów.

Wreszcie, wykluczyć należy możliwość podziału zysku agenta z ubezpieczającym, szczególnie podział zysku przy założonym z góry współczynniku szkodowości na danej umowie ubezpieczenia. Takie rozwiązanie stoi bowiem w sprzeczności z literalnym brzmieniem art. 18 u.d.z.u.r. [byłaby to wymieniona wprost w tym przepisie „inna korzyść” otrzymywana przez ubezpieczającego, szczególnie w układzie, w którym to ubezpieczeni ponoszą ciężar finansowania składki], ale przede wszystkim stanowi wręcz zachętę dla ubezpieczających do wypracowywania jak najniższej szkodowości, co może negatywnie odbić się na reprezentowaniu interesów ubezpieczonych [np. poprzez niewystarczające wsparcie i pomoc w procesie obsługi roszczeń z umowy].

Naruszenie przez agenta zakazu, o którym mowa w art. 18 u.d.z.u.r., wiąże się z szeregiem sankcji³². Problem wynagradzania czy przekazywania innych korzyści ubezpieczającemu od bez mała 4 lat [tj. od wystąpienia Przewodniczącego KNF z pismem do zakładów ubezpieczeń w lutym 2012 r., dotyczącym dostrzeżonych nieprawidłowości w zakresie *bancassurance*³³] pozostaje w sferze zainteresowań nadzoru, UOKiK oraz Rzecznika Finansowego. Nowa regulacja pozwala na skuteczniejsze zwalczanie aberracji w kształtowaniu relacji z ubezpieczającym oraz lepszą ochroną interesów ubezpieczonych, którym w zdecydowanej większości przypisać można status konsumenta. Co więcej, przy szerokich uprawnieniach nadzoru, wykrycie niedozwolonych transferów finansowych na rzecz ubezpieczających wydaje się relatywnie proste.

Wykaz źródeł

Literatura:

Bukowska E. [w:] *Ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. Komentarz*, red. P. Czublun, CH Beck, Warszawa 2016.

Czublun P., *Art. 18 nowej ustawy a udział w zysku*, [dostępny na: <https://www.linkedin.com/pulse/art-18-nowej-ustawy-udzia%C5%82-w-zysku-piotr-czublun> [dostęp: 8.12.2016]].

Czublun P. [w:] *Ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. Komentarz*, red. P. Czublun, CH Beck, Warszawa 2016.

Czublun P., *Wpływ nowej ustawy na rynek pośredników ubezpieczeniowych w Polsce*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2015, nr 1.

Fras M., *Umowa ubezpieczenia grupowego. Aspekty prawne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.

---

31. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/97 z dnia 20 stycznia 2016 r. w sprawie dystrybucji ubezpieczeń [OJ L 26, 2.2.2016, s. 19–59; dalej jako: IDD].

32. Organ nadzoru może np. zakazać, w drodze decyzji, zakładowi ubezpieczeń korzystania z usług agenta ubezpieczeniowego w razie naruszenia przez niego przepisów prawa, niezachowania staranności lub dobrych obyczajów. W takim przypadku zakład ubezpieczeń jest obowiązany do natychmiastowego rozwiązania umowy z agentem ubezpieczeniowym oraz cofnięcia mu pełnomocnictwa [art. 19 ust. 4 u.p.u.].

33. Zob. pismo Przewodniczącego KNF z dnia 21 lutego 2012 r. znak DLU/606/33/1/2012.

- Glicz M. [w:], *Komentarz do ustawy o działalności ubezpieczeniowej. Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Tom I, Komentarz*, red. M. Glicz, Wolters Kluwer, Warszawa 2010.
- Jeziorno J. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, CH Beck, Warszawa 2016.
- Kowalewski E., Ziemiak M.P., *Prawne aspekty działalności kancelarii odszkodowawczych*, [w:], *Doradztwo odszkodowawcze w Polsce. Potrzeba regulacji prawnej*, red. E. Kowalewski, TNOiK, Toruń 2015.
- Morawski L., *Zasady wykładni prawa*, TNOiK, Toruń 2010.
- Orlicki M., *Kilka uwag o przepisach dotyczących ubezpieczeń na cudzy rachunek w nowej ustawie o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej*, „Prawo Asekuracyjne” 2016, nr 1.
- Pawłowski A., *Pośrednik ubezpieczeniowy jako przedsiębiorca*, „Monitor Prawniczy” 2004, nr 24 [Legalis].
- Pokrzywniak J., *Obowiązek lojalności jako element stosunku obligacyjnego*, „Monitor Prawniczy” 2003, nr 19 [Legalis].
- Walerjan D., Mrozowska-Bartkiewicz B., Łuczka W., *Wybrane aspekty możliwości prawnych i podatkowych podziału wynagrodzenia pośredników ubezpieczeniowych*, „Prawo Asekuracyjne” 2013, nr 4.
- Zieleniecki M., *Glosa do wyroku SN z dnia 12 listopada 2008 r., I UK 87/08*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2010, nr 11, poz. 117.

Inne:

- Wyrok SN z dnia 1 października 1969 r., I PR 246/69 [Legalis numer 14117].
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 9 sierpnia 2012 r., VI ACa 1009/10 [Legalis numer 740388].
- Pismo Przewodniczącego KNF z dnia 21 lutego 2012 r. znak DLU/606/33/1/2012.

The issue of remunerating policyholders in insurance on someone else's account from an insurance agent's perspective

Article 18 of the 2015 Insurance and Reinsurance Activity Act has been a source of numerous controversies since the day of its adoption. One of those controversies is the issue of establishing a precise circle of recipients of a prohibition to remunerate policyholders in insurance on someone else's account. The purpose of this paper is to answer a question whether the said prohibition is also aimed at insurance agents who act on behalf of insurers. The Authors present both pro and contra arguments on including agents within the scope of article 18. The said problem is vital to the functioning of group insurance following the entry into force of the 2015 Insurance and Reinsurance Activity Act.

Keywords: insurance agents, remuneration, Insurance and Reinsurance Activity Act, insurance on someone else's account.

PROF. DR HAB. EUGENIUSZ KOWALEWSKI – kierownik Katedry Prawa Ubezpieczeniowego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

MICHAŁ P. ZIEMIAK – Katedra Prawa Ubezpieczeniowego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; radca prawny przy OIRP w Toruniu